

Кожедуб Л. Г.

Інститут філології

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Павличко О. О.

Інститут філології

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ФУНКЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ НЕОЛОГІЗМІВ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ У ПЕРІОД ПАНДЕМІЇ КОРОНАВІРУСУ

У статті проаналізовано неологізми періоду поширення у світі коронавірусної інфекції Covid-19 та їх роль у розширенні словникового складу німецької мови. Зазначається, що пандемія коронавірусу позначилася на всіх сферах людської діяльності (політичній, економічній, соціальній та ін.), що вплинуло на розширення словникового складу німецької мови. Процес збагачення лексичного складу сучасної німецької мови відбувається за рахунок лексичних одиниць тематики Covid-19 (як шляхом іншомовних запозичень, так і за рахунок нових значень уже відомих слів). Основна увага приділяється питанню функціональних особливостей неологізмів німецької мови у період пандемії коронавірусу. На матеріалі німецьких інтернет-видань та онлайн-словника неологізмів періоду коронакризи, укладеного Інститутом німецької мови імені Лейбніца (м. Мангайм) виокремлено основні функції неологізмів, серед яких наявна номінативна, експресивна та оцінна функції. Розширення словникового складу німецької мови відбувається переважно за рахунок термінологічних одиниць, які виконують номінативну функцію, при цьому найбільшу кількість лексичних одиниць (понад 300) становлять композити з компонентом "Corona". У період пандемії коронавірусу функціонування термінів визначається сферою та особливостями їх використання. При цьому спостерігається перехід фахових термінів галузі медицини та епідеміології до загальнонавчальної лексики. У процесі формування нових слів і понять, що ввійшли до складу сучасної німецької мови, важливу роль відіграють англіцизми. Англіцизми коронавірусної тематики виконують переважно номінативну функцію, проте подеколи можуть виконувати оцінну або експресивну функції. Виходом із ситуації психологічного напруження в суспільстві вбачається іронічне ставлення носіїв мови до подій та явищ, що викликають занепокоєння, внаслідок чого виникає численна група експресивних неологізмів.

Ключові слова: неологізм, німецька мова, розширення словникового складу, коронакриза, номінативна функція, експресивна функція.

Постановка проблеми. Під впливом формування глобального інформаційного простору, розвитку інформаційних технологій, міжнародних культурних та економічних контактів, контактів у галузі медицини тощо відбувається розширення словникового складу сучасних мов. Пандемія коронавірусу позначилася на всіх сферах людської діяльності (політичній, економічній, соціальній та ін.), що вплинуло на розширення словникового складу німецької мови. У період пандемії коронавірусу відбувається процес збагачення лексичного складу німецької мови за рахунок лексичних одиниць тематики Covid-19.

Товариство німецької мови (GfdS) назвало термін «Corona-Pandemie» («коронавірусна пандемія») словом року у 2020 році. На другому

місці в рейтингу «слів року» опинився термін «Lockdown» («локдаун») [9].

Останнім часом з'явилася значна кількість публікацій, присвячених лексичним одиницям тематики COVID-19. Дослідники вказують на важливу роль іншомовних запозичень у розширенні словникового складу німецької мови у період коронакризи. Особлива увага приділяється таким питанням, як структура, семантика, способи словотворення, походження неологізмів періоду пандемії коронавірусної інфекції (О.І. Кобзар, Л.А. Ковбасюк, С.В. Харченко та ін.). При цьому не досить вивченим залишається питання функціональних особливостей неологізмів німецької мови у період коронавірусу, що визначає актуальність дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Як свідчить аналіз основних публікацій, науковці досліджують лінгвістичні фактори появи неологізмів у сучасній німецькій мові (В.О. Устінова), типологію неологізмів німецької мови (Н.М. Гордієнко), способи їх утворення (А.О. Патрікеєва), тематико-понятійні сфери вживання неологізмів (С.В. Торгачова), особливості перекладу неологізмів (Ю.Г. Стежко, Н.Ф. Клименко), їх функціонування (А.Р. Шелепко) та ін. При цьому більшість досліджень із проблематики неологізмів присвячена запозиченням англо-американського походження (Н.А. Джава, В.А. Котвицька, Г.Л. Лисенко, Л.В. Олійник, О.В. Слаба та ін.). Так, дослідників цікавили такі питання, як аналіз контекстів уживання лексичних запозичень (В.А. Котвицька), вивчення англо-американських запозичень-термінів фахової політичної лексики (Ю.М. Надточій), особливості функціонування запозичень у німецькій мові (З.В. Бандурко), функції лексичних запозичень у текстах засобів масової інформації (Л.В. Олійник, Г.Л. Лисенко, М.С. Лисенко), у сфері комунікації, реклами та бізнесу (З.В. Бандурко). При цьому не досить вивченим залишається питання функціонально-стильової диференціації іншомовних запозичень, оскільки протягом трьох десятиліть вони розглядалися дослідниками як частина науково-технічної термінології та як іншомовні вкраплення та екзотизми в публіцистичному, художньому та розмовному стилях [3, с. 18]. Дослідження процесів розширення словникового складу німецької мови часів коронакризи є предметом уваги як українських, так і зарубіжних науковців. Більшість дослідників вивчають типологію та структуру неологізмів періоду коронакризи (Л.Ф. Рись, Л.А. Пасик, С.В. Харченко, В.В. Красавіна та ін.), проводять контекстний аналіз аббревіатури Covid-19 та її лексичних варіантів (С.А. Омельчук, Т.М. Мандич), досліджують семантику неологізмів німецької мови, пов'язаних зі коронавірусною пандемією (Н.В. Романова).

Інститут німецької мови імені Лейбніца (м. Мангайм) (das Leibniz-Institut für deutsche Sprache (IDS), Mannheim), що займається вивченням сучасного стану та розвитку німецької мови, уклав онлайн-словник неологізмів періоду пандемії коронавірусу COVID-19, який налічує понад 1 500 лексичних одиниць та містить контекстуальні ілюстрації, що дозволяє проаналізувати функціонування неологізмів у сучасній німецькій мові.

Постановка завдання. Метою цієї розвідки є аналіз функціональних особливостей неологізмів

німецької мови у період пандемії коронавірусу. Практичним матеріалом дослідження слугували матеріали німецьких інтернет-видань та онлайн-словник неологізмів німецької мови періоду коронакризи, укладений Інститутом німецької мови м. Мангайм.

Виклад основного матеріалу. Поняття «неологізм» набуває в сучасних умовах широкого змісту, оскільки, крім інновацій літературної мови, є велика кількість одиниць, які перебувають на «периферії» її системи (терміни, професіоналізми, сленгізми, жаргонізми тощо). Перетворення подібних одиниць на одиниці загальної мови робить їх інноваціями як із позиції розвитку словникового складу, так і у зв'язку з їх сприйняттям як неологізмів більшістю носіїв, оскільки вони були відомі лише незначній їх частині. Кількість інновацій на лексичному рівні не піддається точним підрахункам, оскільки неологізми виникають не в мові загалом як у системі об'єктивно дійсних, соціально закріплених знаків, а в реалізації цієї системи, тобто в мовленні конкретних носіїв. Далеко не всі вони закріплюються в мові, а ті одиниці, що передають поняття, пов'язані з важливими проблемами сучасності. Дослідження інновацій німецької мови свідчить про те, що дуже часто їх інтеграція в лексико-семантичну систему залежить від безпосереднього зв'язку з актуальними суспільними рухами [6, с. 154].

Розширення лексичного складу німецької мови відбувається як за рахунок утворення нових значень уже відомих слів, так і шляхом іншомовних запозичень.

Крім того, серед основних способів збагачення лексичного складу німецької мови у час коронакризи виокремлюють перехід фахової спеціалізованої лексики з галузі епідеміології та медицини до загальноновживаної та словотворення [4, с. 291].

Як відомо, основними лінгвістичними причинами запозичень є заповнення термінологічних лакун, нейтралізація полісемії, необхідність використання евфемізмів, експресивних синонімів тощо. Причини появи неологізмів корелюють із функціями, які вони виконують у мові-реципієнті.

У межах дослідження ми скористались класифікацією функцій запозичених слів, запропонованою З.В. Бандурко (номінативна, термінологічна, «економії мови», експресивна, оцінна, урізноманітнення висловлювання) [1, с. 577]. Проте номінативно-дефінітивна функція, притаманна термінологічним одиницям, на наш погляд, дає підстави не виокремлювати термінологічну функцію та розглядати неологізми з точки зору їх номінативної функції в німецькій мові.

Проаналізувавши матеріали німецького інтернет-видання «Tagesschau» на тему пандемії коронавірусу [8] за період із 17.07.20 до 07.07.21, матеріали інтернет-сторінки Інституту німецької мови імені Лейбніца (м. Мангайм) [12, 13], а також онлайн-словник неологізмів періоду пандемії коронавірусу COVID-19 [10], спостерігаємо розширення словникового складу німецької мови за рахунок термінологічних одиниць, які виконують дефінітивну та номінативну функції, при цьому найбільшу кількість лексичних одиниць (понад 300) становлять композити з компонентом «Corona», наприклад: Coronainfektion – коронавірусна інфекція, Coronainfektionsgeschehen – випадок інфікування коронавірусом, Coronainfizierter – інфікований коронавірусом, Coronainfizierung – інфікування коронавірусом, Coronamutation – мутація коронавірусу, Coronaschnelltest – швидкий тест на коронавірус, Coronascreening – тестування на коронавірус, Coronastatus, Coronasterblichkeit, Coronastress, Coronatest, Coronatestung, Coronatoter, Coronavakzine, Coronawelle, Corona-Ausbruch, Corona-Impfung, Corona-Pandemie та ін.

Якщо звернути увагу на функції слів «Corona», «Virus» і «Pandemie», то можна окреслити два вектори їх розвитку: термінологічний (порівн.: Virus (лат. virus – отрута) – біологічний, медичний терміни, Pandemie – медичний термін) і функціональний (порівн.: Corona (лат. corona – вінець) – розмовний стиль) [5, с. 96–97].

Слід зазначити, що в період пандемії коронавірусу функціонування термінів визначається сферою та особливостями їх використання.

Пандемія COVID-19 сприяла використанню медичних термінів, тема медицини вийшла на передні шпальти всіх засобів масової інформації. Широкий ужиток медичних термінів у масмедіа впливає на їх популяризацію та перехід до системи загальноживаної літературної мови. Адже не лише фахівцям сьогодні знайомі такі поняття з галузі епідеміології, як Reproduktionszahl (R-Wert) – індекс репродукції, коефіцієнт відтворення вірусу; PCR-Test – ПЛІР-тест; Restimmunität – залишковий імунітет, Immungedächtnis – імунна пам'ять, Herdenimmunität – колективний імунітет, Inkubationszeit – інкубаційний період та ін. [4, с. 291].

Отже, розширення словникового складу сучасної німецької мови у період пандемії коронавірусу відбувається за рахунок фахових медичних термінів та термінів галузі епідеміології, які переходять у повсякденне розмовне мовлення і перетворю-

ються у лексику широкого вжитку, оскільки пандемія коронавірусу зачепила всі сфери людської діяльності.

У процесі формування нових слів і понять, що увійшли до складу сучасної німецької мови, важливу роль відіграють англіцизми коронавірусної тематики (Corona-Anglizismen). Ми знаходимо такі похідні з англійської, як «tracken, tracen» (відслідковувати); типові для англійської мови двокомпонентні сполучення «fist bump» (удар кулаком), що має німецький відповідник «Faust-an-Faust-Gruß» (привітання кулаками); «foot shake» (привітання ступнями). Крім того, трапляються трикомпонентні композити, як-от Corona-Fake-Shop (магазин фальшивих товарів, призначених для боротьби з коронавірусом); фразові композити, як-от Stay-Home-Sticker (наклейка «залишайся вдома»), After-Corona-Body (тіло людини, яка є неспортивною після пандемії COVID-19 (через відсутність фізичних вправ, нудьги, стресу тощо під час пандемії)); контамінація та гра слів, наприклад: «Holistay» (похідне від «holiday», означає «Stay at Home Holiday» – відпустка, яку проводять вдома), «Mask-have» (похідне від «Must-have»). Англіцизми виникають тоді, коли має місце мовно-творча діяльність, як-от „Jo-Jo-Lockdown“ (закриття на певний період громадських об'єктів під час пандемії коронавірусу).

При цьому англійські запозичення в німецькій мові мають бути точними, тобто допомогти правдиво охарактеризувати стан справ. Вони мають бути красномовними, тобто виражати наміри, інтереси і почуття авторів (за певних обставин). Крім того, вони мають бути переконливими і зрозумілими [12].

Запозичення з англійської мови у Глосарії пандемії коронавірусу спричинені прагматичними потребами німецької мови найточніше відобразити ті зміни, до яких призвела пандемія в повсякденному житті [2, с. 65]. Отже, номінативна функція англійських запозичень полягає у реалізації прагматичних потреб німецької мови.

Крім номінативної, неологізми періоду коронакризи виконують експресивну функцію.

В умовах соціального напруження, що стала наслідком пандемії коронавірусу, локдауну та жорсткого карантину, активізувалася мовотворчість. Так, прослідковується креативний підхід як щодо плану вираження, так і щодо плану змісту словесних знаків, актуальних для сьогодення, адже мовна гра – один зі способів адаптації до психологічно складного періоду життя суспільства. Стресові ситуації провокують, зумовлюють лінгвокреативність носіїв мови, внаслідок чого

розкривається потенціал мови в породженні нових слів, вивільнюються її глибинні сили. Окремі нові слова спочатку виникли в медіапросторі як мему, інші неологізми забезпечували відображення або ситуації, що склалася внаслідок пандемії і локдауну, або емоційного стану людей і/чи ставлення до ситуації, тобто через них ілюстрували, називали, оцінювали реалії під час пандемії [7, с. 104].

Виходом із ситуації психологічного напруження в суспільстві є іронічне ставлення носіїв мови до подій та явищ, що викликають занепокоєння, внаслідок чого виникає численна група експресивних неологізмів.

Експресивні неологізми коронавірусної тематики характеризуються дослідниками як емоційні та образні, серед яких трапляються оцінні: “Maskentrottel” (ідіот у масці), “Klopapierhysterie” (істерія туалетного паперу) або “Nacktnase” (голий ніс); неологізми, що виражають позитивну оцінку, як-от “Alltagsheld” (герой повсякденності) або “Knuffelkontakt” (особа, з якою контактують під час локдауну). Але трапляються й кумедні терміни, як-от “Nasenpimmel” (назва носа, який видно над неправильно одягнутою захисною маскою) [11].

Таким чином, експресивні неологізми, крім номінативної функції, яку вони виконують, надають висловлюванню додаткових відтінків значення, виразності, емоційної експресивності, а також сприяють мовній економії завдяки їх смисловою та емоційному навантаженню.

Поряд із розповсюдженими утвореннями з компонентом Welle – хвиля (Coronawelle, Pandemiewelle,

zweite Welle та ін.) в німецькій мові є не тільки інші абстрактні образні вирази на позначення стану, процесів тощо, а й конкретні образні вирази на позначення осіб, у яких часто прослідковується власне ставлення, виражається настрої або передається емоційний стан за допомогою лінгвістичних засобів (Coronatsunami, Glutnest, Hygienieritter, Maskenflickenteppich, Quarantäneblase, Seuchensheriff, Virus-Wolke, Wellenbrecher, Antikoronaschutzwall, Virenfront та ін.) [10].

Отже, неологізми тематики коронакризи часто містять образний компонент задля вербального вираження додаткових смислів, почуттів та емоційного стану під час пандемії Covid-19.

Висновки і пропозиції. Розширення словникового складу сучасної німецької мови у період пандемії коронавірусу відбувається за рахунок переходу термінологічної лексики медичної та епідеміологічної тематики до лексики широкого вжитку. Значну роль у поповненні термінологічного словника німецької мови відіграють запозичення з англійської мови. Отримало подальший розвиток питання функціонування неологізмів у сучасній німецькій мові. Аналіз неологізмів періоду пандемії Covid-19 свідчить про те, що неологізми періоду коронакризи, крім номінативної, виконують експресивно-оцінну функцію. Перспективи подальших досліджень убачаємо у вивченні структурно-семантичних особливостей сталих словосполучень тематики пандемії коронавірусу та в розробці критеріїв їх класифікації.

Список літератури:

1. Бандурко З.В. Особливості функціонування запозичених слів у складі сучасної німецької мови. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки (мовознавство)*. Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2014. С. 576–579.
2. Кобзар О.І. Особливості запозичень з англійської в німецькомовному глосарії часу пандемії КОВИД-19. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. № 4 (325), 2020, С. 59–66.
3. Ковбасюк, Л.А. COVID-19 та номінативний склад сучасної німецької мови. *Вчені записки ТНУ ім. В.І. Вернадського. Серія «Філологія. Соціальні комунікації»*. 2020. Том 31 (70), ч. 2. С. 113–118
4. Рись Л.Ф., Пасик Л.А. Неологізми німецької мови у час коронакризи. *Кременецькі компаративні студії* : [науковий часопис / ред. Д. Чик, О. Пасічник]. 2020. Вип. X. С. 289–299.
5. Романова Н. Коронавірус і німецька мова. *Науковий вісник Південноукраїнського НПУ імені К.Д. Ушинського: Лінгвістичні науки* : Зб. наук. Праць. № 32. С. 94–105.
6. Устінова В.О. Лінгвістичні фактори появи неологізмів у сучасній німецькій мові. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*. 2015. № 15. Том 2. С. 154–156.
7. Харченко С.В. Новотвори періоду коронавірусної пандемії в медійному просторі України. «Міжнародний філологічний часопис». Vol. 11, No 4, 2020, С. 104–110. URL: <http://journals.nubip.edu.ua/index.php/Filol/article/view/philolog2020.04.104/12892> (дата звернення: 06.07.2021)
8. Corona-Pandemie – aktuelle Nachrichten. Tagesschau. URL: <https://www.tagesschau.de/thema/coronapandemie/> (дата звернення: 07.07.2021)
9. Deutsche Welle. URL: <https://www.dw.com/uk/u-frn-vyznachylysia-zi-slovom-roku-2020/a-55769020>
10. Neuer Wortschatz rund um die Coronaepidemie. URL: <https://www.owid.de/docs/neo/listen/corona.jsp#> (дата звернення: 06.07.2021)

11. Klosa-Kückelhaus, Anette. Bilder und Metaphern im Wortschatz rund um die Coronapandemie. URL: https://www.ids-mannheim.de/fileadmin/aktuell/Coronakrise/klosa_Bilder_und_metaphern.pdf

12. Sprachforschung: Über 1.500 neue Worte durch Corona. URL: <https://www.br.de/nachrichten/kultur/durch-corona-sprachforschung-sammelt-ueber-1500-neue-worte,SaU7z9x>

13. Zifonun, Gisela. Anglizismen in der Coronakrise. URL: https://www.ids-mannheim.de/fileadmin/aktuell/Coronakrise/zifonun_anglizismen.pdf

Kozhedub L. G., Pavlychko O. O. FUNCTIONAL FEATURES OF GERMAN NEOLOGISMS IN THE PERIOD OF THE CORONAVIRUS PANDEMY

The article analyzes neologisms of the period of the global spread of the coronavirus infection Covid-19 and their role in expanding the vocabulary of the German language. It is noted that the pandemic of coronavirus was reflected in all spheres of human activity, political, economic, social, etc., which influenced the expansion of the vocabulary of the German language. The process of enriching the vocabulary of the modern German language occurs mainly at the expense of the lexical units of Covid-19 topics – both through foreign borrowings, and through new meanings of already known words. The main attention is paid to the issue of functional peculiarities of German neologisms during the pandemic of coronavirus. On the material of the German Internet publications and the online dictionary of neologisms of the coronacrisis period, concluded by the Leibniz Institute of German Language in Mannheim, the main functions of neologisms are identified, among which are nominative, expressive and evaluative functions. The expansion of the vocabulary of the German language occurs predominantly due to terminological units with nominative functions, with the greatest number of lexical units (over 300) being composites with the component “Corona”. During the coronavirus pandemic, the functioning of terms is determined by the sphere and peculiarities of their use. At the same time, there is a transition of professional terms of the field of medicine and epidemiology into the common vocabulary. Anglicisms play an important role in the formation of new words and concepts that have entered the modern German language. Anglicisms of coronavirus topics have mainly a nominative function, but sometimes they can perform an evaluative or expressive function. An ironic attitude of native speakers to events and phenomena, which cause anxiety, as a result of which there is a large group of expressive neologisms, is seen as a way out of a situation of psychological tension in society.

Key words: neologisms, German language, vocabulary expansion, coronacrisis, nominative function, expressive function.